

ROOLITUS SIVUTYÖ-LYHYTELOKUVAAN

Tampereen ammattikorkeakoulu
Viestinnän koulutusohjelman opinnäytetyö
Kuvauksen
suuntautumisvaihtoehto/ohjaus
Kevät 2008
Maria Kaurismäki

OPINNÄYTTEEN TIIVISTELMÄ

Maria Kaurismäki

Roolitus Sivutyö- lyhytelokuvaan

Joulukuu 2008

23 sivua

Tampereen ammattikorkeakoulu

Viestinnän koulutusohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Kuvaus

Lopputyön muoto: projektimuotoinen

Lopputyön ohjaaja: Pertti Näränen ja Arto Koskinen

Avainsanat: Rooli, näyttelijät

Opinnäytetyöni käsittelee näyttelijävalintoja Tampereen ammattikorkeakoulun viestinnän koulutusohjelmassa toteutettuihin lyhytelokuviin. Käsittelin aihetta lähinnä lopputyönä tekemäni lyhytelokuvan, "Sivutyön", näyttelijävalintaprosessin kautta. Työssäni kerroin, miten valitsin näyttelijät kyseiseen elokuvaan ja millä keinoin päädyin näihin ratkaisuihin. Tutkin myös ammattilaisten tapaa roolittaa elokuvia ja sitä, mitkä ovat roolittamisen tärkeimmät työkalut. Lähteenä käytin koulumme entisen opiskelijan Katja Gauriloffin opinnäytetyötä "Fiktioelokuvan casting-ongelmat erityisesti lastenelokuvan roolituksessa". Gauriloffin opinnäytetyö käsittelee myös roolittamista, mutta hieman ammattimaisemmasta näkökulmasta, kun taas itse keskityn enemmän oppilaitoksemme opiskelijatöiden roolittamiseen. Haastattelin työtäni varten myös elokuvaohjaaja Mika Kaurismäkeä. Oppilastöiden roolittaminen vaatii aikaa ja rahaa. Niissä rahalliset resurssit keskitetään usein pikemminkin tekniseen toteuttamiseen, kun taas ammattilaistuotannoissa työryhmän - näyttelijät mukaan lukien - palkat vievät yhden kolmasosan budjetista.

THESIS SUMMARY

Maria Kaurismäki

Casting- process in shortfilm "Sideline"

December 2008

23 pages

TAMK University of Applied Sciences

Media Programme

Area of specialisation: Video and cinematography

Type of Final Project: Project

Thesis supervisor: Pertti Näränen, Arto Koskinen

Keywords: casting, actors

My thesis is about casting process for short films made in TAMK University of Applied Sciences' media programme. I dealt the subject through the casting process of my short film "Sideline", which was directed by me as my final project. In this thesis I describe, how I chose the actors for this particular film and how I ended up making these decisions, how professionals of film industry cast their films and what are the most important tools in it. I studied Katja Gauriloff's thesis "Casting for fiction film - problems especially in the casting of children's movies". Ms Gauriloff is a former student of Tampere University of Applied Sciences, and her thesis is also about casting, but more from a professional point-of-view, whereas I concentrated more on casting for the student films made in our school. I interviewed also director Mika Kaurismäki for this thesis. Making casting for student films requires time and money. Most of the economical resources is reserved for technical investments, whereas in the professional productions one third of the whole budget is for wages of the crew, including actors as well.

Sisällys

1 JOHDANTO	2
2 ROOLITTAMINEN - MITÄ SE ON?	4
2.1 HISTORIA PÄHKINÄNKUORESSA.....	6
2.2 ROOLITTAMISEN TYÖKALUT	7
2.2.1 KÄSIKIRJOITUS.....	7
2.2.2 ROOLIHENKILÖT.....	8
3 SIVUTYÖ-ELOKUVAN TAUSTAT	11
3.1 SIVUTYÖTÄ ROOLITTAMASSA.....	11
3.1.1 HELI - PÄÄHENKILÖ.....	12
3.1.2 RISTO.....	15
3.1.3 ANNA.....	17
3.1.4 JUSSI.....	18
4 ROOLITTAMISEN ONGELMAT KOULUTÖISSÄ.....	19
LÄHTEET	23

1 JOHDANTO

Olen ollut mukana roolittamassa useaa oppilaitoksemme Tampereen ammattikorkeakoulun viestinnän koulutusohjelman lyhytelokuvaa. Viimeisin roolittamiskokemukseni on omasta lopputyöelokuvastani, joka kuvattiin tammikuussa 2008. Tähän "Sivutyö"-nimiseen elokuvaan hankin kaikkiin viiteen rooliin näyttelijät.

Valitsin tutkimukseni aiheeksi koulussa toteutettavien elokuvien roolittamisen. Tätä aihetta lähestyn omien kokemusteni kautta eli tarkastellen lähinnä viimeisintä kokemustani, Sivutyöhön tekemääni roolitusprosessia. Pyrin hahmottamaan työssäni roolittamisen kulun kokonaisuudessaan ja sen lopputuloksen merkityksen kyseiselle elokuvalle. Nostan esille myös asioita, jotka erottavat koulutuotannot ammattilaistöistä.

Pyrin kirjoitelmassani tuomaan myös esille roolittamisen tärkeyden elokuvassa, minkälaisia roolitusprosesseja on olemassa ja miten koulukäytännöt roolittamisen valtavassa maailmassa eroavat ammattimaisesta "castingista". Tähän työhön olen ottanut suuntaa koulumme entisen opiskelijan Katja Gauriloffin opinnäytetyöstä (2004), joka käsittelee samaa aihetta (*Fiktioelokuvan casting – ongelmat erityisesti lastenelokuvan roolituksessa*). Gauriloff käsittelee aihetta kuitenkin enemmän ammattimaisesta näkökulmasta, kun taas minä koin tärkeäksi puida aihetta alan opiskelijana niiden oppilastöiden kautta, joihin itse olen roolittajan roolissa vaikuttanut.

Koin tärkeäksi valita tutkimukseni kohteeksi juuri tämän aiheen, koska tiedän, kuinka vaativasta työsarasta on kyse. Näyttelijävalintojen tärkeys ja haastavuus korostuu koulutuotannoissa, joissa rahaa on rajoitettu määrä tai ei lainkaan käytettävissä tähän elokuvan yhdelle tärkeimmistä osa-alueista. Näyttelijä antaa

elokuvalle konkreettisen ruumiin ja mielen, joihin katsoja joko samaistuu tai ei.

Gauriloffin työn lisäksi olen käyttänyt lähteenä elokuvaohjaaja Mika Kaurismäelle tekemääni haastattelua. Hänellä on lähes 30 vuoden kokemus elokuva-alalta niin käsikirjoittajan, ohjaajan kuin tuottajankin työstä. En kuitenkaan perusta työtäni hänen vastauksilleen, vaan lähinnä ne tukevat omia näkemyksiäni roolittamisesta. En käytä työssäni tämän enempää lähteitä, koska kirjoitan prosessista, jonka itse olen kokenut ja elänyt. Oppilastöitä tehdessä harvemmin edetäänkään jonkin oppikirjan teorioiden mukaan.

2 ROOLITTAMINEN - MITÄ SE ON?

Roolittamisella tarkoitetaan prosessia, jonka aikana punnitaan eri näyttelijöitä ja heidän sopivuuttaan tiettyyn rooliin elokuvassa. Tässä esituotannon yhdessä vaiheessa on siis yksinkertaisesti kyse näyttelijän etsimisestä ja oikean löytämisestä. Roolittamista kutsutaan myös esimerkiksi termeillä näyttelijävalinta, casting tai miehitys. Tapoja roolittaa on vähintäänkin yhtä monta.

Roolittaminen on erittäin tärkeä vaihe elokuvan kannalta. Loistokkaat näyttelijävalinnat saattavat pelastaa ehkä muilta osa-alueiltaan ei kovinkaan onnistuneen elokuvan tai viimeistellä täydellisen elokuvakokemuksen. Kuten elokuvaohjaaja Mika Kaurismäki sanoo: *”Roolittamisen vaikutus elokuvan onnistumiseen on erittäin suuri, sillä jos roolit eivät ole kohdallaan, koko elokuva saattaa kaatua siihen. Eikä kyse ole näyttelijän ”hyvyydestä”, vaan sopivuudesta. Näyttelijä voi olla vaikka kuinka hyvä, mutta jos hän ei sovi rooliin, mitkään taidot eivät riitä.”*

Usein kuulee puhuttavan, kuinka jossakin elokuvassa tarina ja toteutus eivät ehkä olleet kovinkaan onnistuneita, mutta näyttelijät hoitivat omat tehtävänsä loistavasti. Samaa kuulee myös toisin päin. Ihastelua herättää esimerkiksi se, kun jo unohdettu näyttelijä on palkattu tekemään paluuroolin tai kun tunnettu koomikko nähdään vakavassa roolissa. Jim Carreyn koskettava roolisuoritus elokuvassa *Truman show* oli raikas, sillä tältä naamanväentelystä tunnetulta näyttelijältä odotettiin jotakin uutta.

Myös uusien, ehkä vielä tuntemattomien näyttelijöiden tai amatöörinäyttelijöiden isommat läpimurtoroolit kiinnittävät katsojan huomion. Täysin ennalta-arvattava roolitus on sen sijaan tylsyyden

huippu. Tästä esimerkkinä voisi mainita brittinäyttelijä Hugh Grantin, joka pestataan usein näyttelemään sitoutumiskammoista ja hulluista poikamiestä (*Neljät häät ja yhdet hautajaiset, Bridget Jones -elokuvat*).

Roolivalintoihin vaikuttavat näyttelijän ikä, ulkonäkö (joiltakin näyttelijöiltä löytyy erityisiä piirteitä), ääni, yhteistyökyky, aikaisemmat kokemukset näyttelemisestä tai kokemuksen puuttuminen ja se, miten näyttelijä sopii yhteen muiden jo valittujen näyttelijöiden kanssa.

Suomessa ammatikseen roolittamista tekevien käyttäminen elokuvatuotannoissa on suhteellisen uusi asia. Nuori ohjaajasukupolvi ymmärtää kyllä näiden ammattilaisten käytön merkityksen. He ottavat ulkopuolisen avun mahdollisuutena avartaa näkemyksiään. Roolittajat voivat löytää uusia kasvoja ja täten ehdottaa ohjaajalle epätodennäköisiäkin vaihtoehtoja. Jotkut ohjaajat eivät välttämättä tarvitse kokonaisvaltaista casting-palvelua, vaan käyttävät roolittajan kokemusta ideoiden testaamista ja mielipiteiden peilaamista varten. Ohjaajaa voi auttaa pelkkä keskusteleminenkin näyttelijöistä ja valinnoista. Vanhempien ohjaajien kanssa sen sijaan on ongelmana se, että he kuvittelevat roolittajan vähentävän heidän valtaansa näyttelijävalinnoissa. He pelkäävät, että joku ulkopuolinen tulee puuttumaan heidän työhönsä. Totuus kuitenkin on, että ohjaaja itse vastaa castingista, usein yhdessä tuottajan kanssa. Varsinkin jos ohjaaja on kokonaan käsikirjoittanut - tai on ollut mukana käsikirjoittamassa elokuvaansa, hänellä jos kenellä on paras näkemys siitä, minkälaiset näyttelijät sopivat mihinkin rooliin. Ohjaajalla on myös selkeä kuva siitä, millä keinoin hän valikoi näyttelijänsä. *"Haluan mahdollisimman paljon vaikuttaa näyttelijävalintoihin, sillä oikean näyttelijän valinta on yksi tärkeimpiä asioita näyttelijöiden ohjaamisen ja elokuvan ohjaamisen kannalta"*, ohjaaja Mika Kaurismäki painottaa. *"Kaikki suomalaiset elokuvani olen roolittanut*

itse ja usein niin, että jo käsikirjoitusvaiheessa keskeiset näyttelijät ovat olleet selvillä - kuten esimerkiksi elokuvissa "Arvottomat", "Rosso", "Zombie ja Kummitusjuna" - ja valinnat ovat olleet onnistuneita (Matti Pellonpää, Kari Väänänen, Pirkko Hämäläinen ja Silu Seppälä). Siitä ovat osoituksena myös monet Jussi-palkinnot", hän jatkaa.

Syynä Kaurismäen mukaan sille, miksi roolittajien käyttö ei Suomessa ole vielä täysin vakiintunut, on se, että tuottajat/ohjaajat tuntevat näyttelijät entuudestaan, ja usein käsikirjoitukset kirjoitetaan suoraan tiettyä näyttelijää ajatellen.

Nykyään suomalaisissakin elokuvissa voi jo kuitenkin entistä useammin nähdä lopputeksteissä castingin kohdalla yrityksen nimen "Roolituspalvelu", joka on maamme ainoa puhtaasti roolittamiseen keskittynyt alan yritys. Tämä on Suomen suurin casting-toimisto, joka on toiminut vuodesta 1997 lähtien Pia Pesosen ja Tutsa Virtasen johdolla. He tekevät roolituksia elokuvaan, tv-sarjoihin, mainoksiin ja musiikki- ja yritysvideoihin. Heidän arkistoihinsa kuuluu 10 000 esiintyjää, joista kaksi tuhatta on ammattinäyttelijöitä. Loput ovat amatöörejä, harrastajia, nuoria ja lapsia, vanhuksia, lihavia, laihoja, ketä tahansa.

2.1 HISTORIA PÄHKINÄNKUORESSA

Hollywoodissa ammattiroolittajia on käytetty jo 1930-luvulta lähtien. Isoimmilla studioilla on ollut näyttelijäreservinsä, josta "casting director" on valinnut, ehdottanut ja koekuvannut kaikki esiintyjät pääosista statisteihin.

1950-luvulla, kun studioiden monopoliasema Amerikoissa murtui, ulkopuolisten ammattiroolittajien apua alettiin vasta kunnolla tarvita. Näyttelijämäärät kasvoivat räjähdysmäisesti. The Casting Society of America, CSA, perustettiin kuitenkin vasta vuonna 1982. Siihen

kuuluu tällä hetkellä 350 casting directoria, ja se on maailman suurin ammattiroolittajien yhteenliittymä. Euroopassa ammattiroolittajia on käytetty pienemmässä mittakaavassa vuosikymmeniä. Pohjoismaissa roolittaminen on ollut ammattimaisissa kengissä vasta lyhyen aikaa. Vuonna 2004 viisitoista Euroopan ja Yhdysvaltojen tärkeintä elokuvaroolittajaa perusti INCD: n eli International Network of Casting Directors -yhteisön. Roolittajat tapaavat vuosittain Cannesin elokuvajuhlilla.

2.2 ROOLITTAMISEN TYÖKALUT

2.2.1 KÄSIKIRJOITUS

Ennen kuin minkäänlaisia roolittamiseen liittyviä valintoja voidaan alkaa tehdä, käsikirjoitus tulee olla hyvin luettu, hahmotettu ja sisäistetty. Käsikirjoituksesta selviää kaikki, mitä käsikirjoittaja haluaa elokuvassa näkyvän. Kuten Gauriloff osuvasti työssään mainitsee (2004, 4) ; *"Ohjaajan on tunnettava käsikirjoituksen rakenne ja roolihenkilöt. Käsikirjoitus- ja roolianalyysin tekeminen voi olla hyvä keino päästä syvällisesti kiinni elokuvan henkilöiden maailmaan"*.

Käsikirjoittajasta riippuen aina, kun jokin henkilö mainitaan ensimmäistä kertaa, hänestä annetaan jonkinlaista informaatiota. Yleensä hänestä mainitaan ainakin ikä tai jokin suuntaa-antava piirre. *"Jos käsikirjoituksessa lukee esimerkiksi "tukeva, silmälasipäinen, nelikymppinen mies" saattaa lopputulokseen päätyä laiha 80-vuotias. Jokaisen roolihahmon kohdalla mietitään miksi tämän pitää olla esim. lihava tai keski-ikäinen?"* Gauriloff tähdentää (2004, 10). Kaikki liittyy fotogeneettisyyteen tavalla tai toisella. Kameran täytyy pitää kuvattavasta. Kuvattavan täytyy olla jollakin tavalla kiehtova.

Perusteellinen käsikirjoituksen purkaminen ja sisäistäminen on mielestäni ohjaajan velvollisuus elokuvalle. Tähän liittyy vahvasti myös jonkinlainen henkilöanalyysin tekeminen. Näiden asioiden

hahmottaminen helpottaa kaikkien työtä siinä vaiheessa, kun näyttelijöitä päästään vihdoin konkreettisesti valitsemaan. Ohjaajan kannattaa rakentaa kullekin roolihenkilölle jonkinlainen tausta ja hahmottaa roolihenkilön nykyinen elämäntilanne. Tärkeää on löytää jokaisen roolihaamon ydin. *"Ydin on se, mitä roolihenkilö haluaa koko käsikirjoituksen (elokuvan) ajan. Sitä voisi kutsua roolihenkilön ratkaisuksi, koska kun se kerran on löydetty, siitä voi pitää kiinni koko käsikirjoituksen ajan"*, kirjoittaa Gauriloff työssään (2004, 5). Sen, joka roolittamisen tekee, ei kannata kuitenkaan orjallisesti noudattaa käsikirjoituksen henkilöille asettamia vaatimuksia. Usein ohjaaja saa parhaan lopputuloksen, kun hän pitää kaikki mahdollisuudet avoimina eikä muodosta mielessään liian vahvaa kuvaa hahmosta. Riskien ottaminen rohkeissa näyttelijävalinnoissa tuottaa usein ylistettyjä arvosteluja.

2.2.2 ROOLIHENKILÖT

Katsojan on pystyttävä samaistumaan elokuvan henkilöihin. Henkilöiden kuuluu olla aitoja ihmisiä, joilla on tunteet ja persoona. Suotavaa olisi, että he olisivat jollakin tavalla uskottavia siinä mitä he tavoittelevat, mikä on heidän päämääränsä elokuvassa. *"Draamassa näiden tavoitteiden tielle ilmaantuu esteitä, ja tämä saa aikaan toimintaa. Henkilön pyrkimys synnyttää juonen, ja se mahdollistaa luonteenkuvauksen"*, Gauriloff kirjoittaa (2004, 4-5). Roolihenkilöt siis kuljettavat juonta eteenpäin. Elokuvan roolihaamot toimivat suhteessa toisiinsa. Kun hahmolle rakennetaan luonnetta, kannattaa yrittää pysyä mahdollisimman yksinkertaisissa raameissa. Jotkin muutokset saattavat olla perusteettomia.

Pitkään elokuvaan on helpompi rakentaa roolihaamoille luonnetta ja syventää heidän välisiään ristiriitoja, kun taas lyhytelokuvassa tämä on paljon haastavampaa. *"Henkilö tulee pystyä luonnehtimaan selkeästi, muutamalla vedolla. Hänen ominaisuutensa tulee olla katsojan havaittavissa. Kuitenkin henkilössä pitää olla ristiriitaisuutta ja näin ollen*

myös mielenkiintoa”, Gauriloff painottaa (2004, 5). Jopa haastavammaksi muodostuu lyhyelokuvan mahdollisen sivuhenkilön luonteen rakentaminen, minkä täytyy käydä ilmi erittäin helposti pienten yksityiskohtien kautta, aikaa viemättä.

Ruotsalaisen elokuvadramaturgin ja teoreetikon Ola Olssonin mallin mukaan elokuvassa esiintyvät muun muassa seuraavat henkilöt: päähenkilö (se jolle tarina koituu), vastustaja, sankari, varjo, vastakohta, todistaja, lähin ja viiden minuutin vierailija.

Jos castingin tekee joku muu kuin ohjaaja yksin, olennaista on myös tietää elokuvan tyyllilaji. Jotta pystyisi etsimään juuri sopivat näyttelijät, täytyy tietää onko kyseessä komedia, realistinen, korotettu tyyllilaji tai jotakin muuta. On selvää, etteivät kaikki näyttelijät onnistu jokaisessa tyyllilajissa. Aina tyyllilaji ei ole ohjaajallekaan alussa välttämättä selvää. Näkemys kuitenkin hioutuu, ja jopa näyttelijävalinta voi selkeyttää ohjaajalle, mitä hän oikeastaan haluaa tehdä.

Krista Kosonen Sivutyön julistekuvassa.

3 SIVUTYÖ-ELOKUVAN TAUSTAT

"Sivutyö"-elokuva sai alkunsa, kun luin erään artikkelin syksyllä 2005 nuorista opiskelijanaisista, jotka rahoittivat opiskelunsa myymällä seksiä opintojensa ohella. Tajusin tämän aiheen taipuvan erinomaisesti elokuvaksi. Käsikirjoitin elokuvaa talveen 2007 asti, kunnes se sai lopullisen muotonsa ja oli valmis kuvattavaksi. Elokuva kuvattiin tammikuussa 2008 ja sai epävirallisen ensi-iltansa Tampere art factory -festivaaleilla saman vuoden toukokuussa. Sivutyö on Tampereen ammattikorkeakoulun taiteen ja viestinnän osaston viiden opiskelijan lopputyö. Toimin elokuvan käsikirjoittajana (yhdessä Paula Kaurismäen kanssa), ohjaajana ja roolittajana.

Sivutyö esitettiin osana Kettupäivien ohjelmistoa marraskuussa 2008.

Elokuva kertoo 26-vuotiaasta Helistä, joka jättää seuranhaku-ilmoituksen Internetiin ja tämän seurauksena kohtaa pian ensimmäisen asiakkaansa Riston. Heli salaa sivutyönsä ystäviltaan ja huomaa pian tekojensa jättäneen jo jäljet häneen pysyvästi.

3.1 SIVUTYÖTÄ ROOLITTAMASSA

Koska olin "elänyt" tarinan kanssa jo parikin vuotta, minulle oli alusta lähtien selvää hoitaa elokuvan roolittaminen itse. Tämä oli luonnollista, koska jonkinlainen mielikuva siitä, minkälaisia elokuvan roolihahmojen kuuluisi olla, oli syntynyt jo heti ensimmäistä käsikirjoitusversiota tehdessäni, vaikka käsikirjoitus muuttuikin dramaattisesti vielä moneen kertaan tämän jälkeen.

Elokuvassa on neljä näkyvää henkilöä: Päähenkilö "Heli", sivuosissa Helin ensimmäinen asiakas "Risto" ja Helin kaverit "Anna" sekä "Jussi". Aloitin casting-prosessini elokuvan päähenkilöstä Helistä. Kaikki tapahtumat nivoutuvat elokuvassa hänen ympärilleen, joten minulle oli luonnollista löytää hänen näyttelijänsä ensimmäiseksi. Kuten Gauriloffkin työssään painottaa *"Castingin tekeminen lähtee siis aina päähenkilöstä, jonka ympärille muita rooleja rakennetaan. Pääroolin esittäjä ratkaisee kaiken. Muiden näyttelijöiden täytyy olla tasavahvoja ja tasoltaan yhtä hyviä näyttelijöitä kuin pääroolin esittäjä. Heidän tulee myös pystyä tekemään saumatonta yhteistyötä keskenään. Täytyy siis tarkkaan miettiä, kenen kanssa henkilökemiat sopivat yhteen"*. (Gauriloff 2004, 10).

3.1.1 HELI - PÄÄHENKILÖ

Ainoa asia, jonka Helistä olin käsikirjoitukseen kirjoittanut, oli hänen ikänsä: 26-vuotta. En tätä tarinaa kirjoittaessani tuntenut minkäänlaista tarvetta sen kummemmin eritellä minkäänlaisia erikoispiirteitä yhdellekään roolihahmolle. Toisin sanoen tiesin jo kirjoittaessani, että tuntisin oitis oikean näyttelijän osuneen eteeni semmoisen nähtyäni. Tahdoin luottaa ohjaajalle tärkeään työkaluun, intuitioon. *"Jotkut ohjaajat tekevät valintansa miettimättä prosessia lainkaan. He toimivat täysin vaistonsa ja kokemuksensa varassa. Ohjaaja voi olla ns. auteur, joka pitää kunnia-asianaan tehdä roolivalinnat itse"*, Gauriloff selventää (2004, 7). Olen kovin yllätynyt siitä, että koulussamme oppilastöiden ohjaajat pyytävät usein toista opiskelijaa roolittamaan lyhytelokuvansa. Tämä käytäntö on yleistymässä ja toimii erittäin hyvänä oppimisprosessina.

Kuten tiedossa jo on, roolivalintoja ei kannata liikaa perustaa näyttelijän ulkoiseen olemukseen. Kaikki on kuitenkin pitkälti muutettavissa. Koin tämän kuitenkin kovin vaikeaksi, koska kun on

itse kirjoittanut ja työstänyt tekstiään jo pidemmän aikaa, muodostuu väkisinkin jonkinlainen mielikuva henkilöistä, joista kirjoittaa ja joiden ympärille tapahtumia rakentaa.

Jostakin syystä mieleeni oli iskostunut, että Helin kuuluu olla tummatukkainen, pitkä ja normaalivartaloinen nuori nainen. Sorruin täten siis itse pohtimaan ulkoisia ominaisuuksia. Päädyin tällaiseen henkilötyyppiin siksi, että en halunnut näin vahvan aiheen ollessa kyseessä (aiheen, johon liittyvät erittäin suuret stereotypisoinnit), että elokuvan päähenkilö olisi esimerkiksi vaalea, isorintainen, erityisen laiha tai "hoitsutyypinen". Näyttelijävalinnallani halusin korostaa päähenkilön tavallisuutta. Koska kyseessä on tarina opiskelijatyöstä, osaan tuli löytää nainen, joka olisi uskottava opiskelijan roolissa.

Lähtökohtanani oli löytää rooliin näyttelijä, joka ei olisi aivan kokematon kameran edessä. En voinut kuvitella täysin amatööriä näyttelemään tällaista vaativaa roolia aloittelevana prostituoituna. Olen itsekin vielä erittäin kokematon ohjaajana. Taustaltani löytyy pari tv-dokumenttia sekä koulutöistä yksi jaettu ohjausvastuu lyhytelokuvasta "On helppoo olla nuori". Tästäkin syystä uskoin, että oppisin tavallista enemmän yhteistyöstä kokeneemman näyttelijän kanssa. Halusin saada vankat kasvot työlleni, joka ei ruokkisi omia epävarmuuksiani ohjaajana, vaan pönkittäisi minua aina vain parempiin suorituksiin. Tämä henkilö löytyikin erittäin lyhyen pohdinnan jälkeen. "Heliksi" valitsin Krista Kososen (*Suden vuosi, Suojelijat*), joka oli minulle tuttu käytyämme samaan aikaan samaa lukiota. Otin Kristaan heti yhteyttä ja kerroin, mistä elokuvassa oli kyse. Kososen ilmaistua kiinnostuksensa vakavaa aihetta kohtaan lähetin viidennen käsikirjoitusversion hänelle. Hänen luettuaan sen sovimme tapaamisesta. Tapaamisemme ei niinkään koostunut elokuvan teeman tai juonen loputtomasta analysoinnista vaan vapaasta kuulumisten vaihdosta. Krista kertoi, että yltiöpäinen

analysointi ja asioiden puhkikuluttaminen turhautti häntä välillä näyttelijäntyössä. Koin siis tärkeäksi antaa hänelle tilaa ja runsaasti vapautta liikkua aiheessa. Tärkeintä minulle oli rento, ei väkinäinen ilmapiiri, joka jatkuikin mielestäni läpi kuvausten. Kuten Gauriloff mielestäni hyvin kiteyttää: *”Kysymys on luottamuksesta. Ohjaaja oppii tekemään työtä näyttelijän kanssa, tietäen mitä saa, miten sen saa, mihin asti näyttelijä yltää ja missä hän tarvitsee apua. Alkuvaiheessa ryhmää ei tietenkään ole, mutta vaikka olisi tekemässä ensimmäistä elokuvaa, kannattaa ajatella ryhmän kokoamista. Voi etsiä oikeaa roolia näyttelijälle eikä oikeaa näyttelijää rooliin.”* (2004, 8).

Jostakin syystä minulle ei tullut mieleenkään järjestää minkäänlaista casting-vaiheelle ominaista koekuvaustilaisuutta. Se tuntui etäännyttävältä ajatukselta varsinkin, kun aika oli tuotannon pyörähtäessä käyntiin kovin rajallinen. Tiedostin kyllä koekuvausten voivan tuoda mahdollisuuksia karsia ei-sopivat vaihtoehdot pois ja avata uusia ovia, joiden en tietäisi olevan olemassa, mutta enemmän koin sellaisten järjestämisen suurena taakkana, koska roolittajana toimin vain ja ainoastaan minä itse. Mielestäni tietynlainen orjallinen koekuvaaminen koulutöitä varten tuntuu välillä kovin pinnalliselta. Tämä siksi, että usein koulutöissä halutaan vain tehdä niin kuin tiedetään suuressa maailmassa tehtävän. Tämä koetaan myöskin vain ja ainoastaan oikeaksi tavaksi toimia, eikä mihinkään muuhun toimintatapaan uskota.

Halusin elokuvaani ihmisiä, joiden kanssa tulisin takuuvarmasti toimeen. Perustin valintani siis suurelta osin henkilökemioihin. *”On tärkeää ottaa rooleihin näyttelijöitä, joilla on ideoita ja jotka ovat valmiita ottamaan riskejä, siksi ohjaajan täytyy ensin kuunnella, mitä näyttelijöillä on annettavanaan. Vasta sitten hän voi ryhtyä ohjaamaan heitä”*, Gauriloff siteeraa työssään Judith Westonia (2004,

17). Koska tunsin Kososen jotenkin jo entuudestaan, tiesin tämänkaltaisen yhteistyön takuuvarmasti onnistuvan hänen kanssaan.

3.1.2 RISTO

Krista Kososen ympärille oli helppo lähteä keräämään muuta väkeä. Halusin tehdä "Helistä" ja "Ristosta" mahdollisimman tasavertaisen parin. En halunnut, että Helin roolihahmo olisi millään tavoin alistettu Riston rinnalla.

Riston henkilöahmon koin tavallisena keski-ikäisenä liikemiehenä. Lähtökohtanani oli välttää ylilyöntejä hänenkin kohdallaan. Usein maksullista seksiä ostavat miehet mielletään ällöttäviksi, limaisiksi ja lihaviksi "pervoiksi", mutta tehtyäni taustatutkimusta aiheesta sain selville, että miehet ovat yleensä erittäin tavallisia työssäkäyviä perheenisiä. Halusin kuitenkin "Riston" olevan jollakin tapaa hieman rosoinen, ehkä jopa tavallista komeampikin.

Kun tapasimme Kristan kanssa ensimmäisen kerran keskustel-
laksemme elokuvasta, tiedustelin häneltä, kenen kanssa hän haluaisi
tässä projektissa työskennellä. Halusin tehdä Kristalle tämän
työkokemuksen mahdollisimman hyödylliseksi, joten pidin tärkeänä
sitä, että hänkin sai vaikuttaa vastaanäyttelijänsä valintaan. Olihan
heillä kuitenkin erittäin intiimi kohtaaminen näyteltävänä, jolloin
turvallinen ilmapiiri ja henkilökemioiden sujuvuus erityisesti
korostuisivat. Heittelimme ilmaan vuorotellen suomalaisten
miesnäyttelijöiden nimiä, kunnes keksimme Antti Reinin (*8 päivää
ensi-iltaan, Mies vailla menneisyyttä*). Krista ei ollut koskaan
aikaisemmin näytellyt hänen kanssaan ja oli erittäin kiinnostunut
kohtaamaan hänet. Päätin ottaa Anttiin yhteyttä. Lähetin

käsikirjoituksen hänelle luettavaksi, ja hän lähti onnekseni erittäin mielellään mukaan pelkän puhelinkeskustelun perusteella. Ehdotin heti tapaamista hänen, Kristan ja itseni kanssa. Tämä jäi ainoaksi kerraksi ennen kuvauksia. Rennossa tapaamisessamme keskustelimme jonkin verran elokuvasta, selvensin näkemyksiäni roolihahmoista sekä aiheen taustoista, siitä mitä elokuva merkitsi minulle. Kerroin myös, että en kokenut tarpeelliseksi harjoitella heidän kanssaan ennen kuvauksia. En halunnut rikkoa autenttisuutta, karsia tuoreutta tai herkkyyttä pois. Antti ja Krista olivat kanssani samaa mieltä.

Krista ja Antti.

3.1.3 ANNA

Helin hieman kyseenalaista parasta ystävää Annaa miettiessäni tulin siihen tulokseen, että halusin heillä olevan ulkonäöllisestikin eroavaisuuksia. Halusin luoda kontrastia ja ristiriitaa heidän välilleen. Elokuvan juonikin viittaa siihen, että heidän ystävyytensä ei ole aivan täysin tasa-arvoinen, koska Heli tuntee jonkinlaista alemmuuden-tunnetta Annan rinnalla. Annassa tulisi olla jotakin kovaa ja hieman teennäistä, joka korostaisi sitä, että hän on aina saanut kaiken elämässään rahalla. Alunperin tarkoitukseni oli ottaa tähän sivuosaan hieman kokemattomampi näyttelijä kuin se, johon päädyin. Olin kiinnostunut näkemään, miten yhteistyömme sujuisi ystävyksiä näyttelevien kesken, kun toinen on jo kokeneempi näyttelijä ja toinen vasta lähtökuopissa. Ruokkisiko tämä asetelma kokemattomamman näyttelijän pelkoja? Olisiko kokeneempi näyttelijä valmis johdattamaan vastaanäyttelijäänsä turvallisemmille vesille? Miten itse toimin ohjaajana tällaisessa tilanteessa? Alkuperäinen näyttelijävalintani Annaksi kariutui kuitenkin suunnittelemani näyttelijän sairastumiseen noin viikkoa ennen kuvausten alkua, joten jouduin kovan paikan eteen. Mistä löytää sijainen näin lyhyellä varoitusajalla? Onnekseni olen vuosien varrella tutustunut, jopa ystäväystynytkin näyttelijöiksi haluavien nuorten kanssa. Apu löytyikin erittäin läheltä, ja Näyttelijäntyön laitoksella neljättä vuottaan opiskeleva, jo paljon kokenut Henna Vänninen ryhtyi Annaksi.

3.1.4 JUSSI

Jussi näkyy elokuvassa yhdessä kohtauksessa. Minun on myönnettävä, että motivaationi roolittaa ns. erittäin pientä sivuosaa kuihtui kasaan, ja lähdin etsimään Jussin näyttelijää turvallisista, aikaisemmissa koulutöissä jo hyväksi havaituista vaihtoehtoista. Panu Mikkolan olen roolittanut aikaisemminkin opiskelijatovereitteni lyhytelokuviin, joten tiesin hänen luontuvan Jussiksi aivan hyvin. Luotin siis kokemuksen antamaan tietoon, että työskentely Panun kanssa toimisi vaivattomasti ja rennosti. Kohtaus, jossa Panu näytteli, ei mielestäni ole elokuvan toimivimpia, mutta siihen nähden, että minkäänlaista tapaamista Kristan, Hennan ja Panun kanssa ei ehditty järjestää, Panu suoriutui hahmossaan hyvin.

4 ROOLIITTAMISEN ONGELMAT KOULUTÖISSÄ

Koska kyseessä oli koulutyö, tiedossa oli, että rahaa näyttelijän palkkaamiseen ei periaatteessa tulisi olemaan. Tähän aiheeseen liittyvätkin suurimmat kokemani ongelmat koulutöiden kaikissa osa-alueissa, mutta kiusallisinta on hankkia näyttelijöitä, kun heille ei arvokkaasta työstä aina kykene välttämättä maksamaan minkäänlaista korvausta. Asiaa tasapainottaisi hieman se, jos jonkinlainen näkyvyys elokuvalla olisi taattavissa, mutta tämäkään ei tietenkään ole mikään itsestänselvyyys oppilastöiden kohdalla. Lähes nollabudjetilla työskenteleminen on toki kasvattanut luovuutta vuosien varrella ja kykyä toteuttaa taiteellista näkemystä joskus kovin erikoisinkin keinoin. Kuitenkin varsinkin ammattilaisnäyttelijöitä hankittaessa asiaa helpottaisi, jos heille pystyisi maksamaan edes nimellistä korvausta. Ei siis voi olettaa, että kaikki näyttelijät haluaisivat aina vain tulla ilmaiseksi tekemään hyväntekeväisyyttä opiskelijaressukoiden töihin. Rahattomuus on usein syynä siihen, että koulumme opiskelijat eivät uskalla edes ajatella nimekkäämpiä tai jo hieman kokeneempia näyttelijöitä töihinsä, ja vaikka uskaltaisivatkin, heistä tuntuu usein nololta ja nöyryyttävältä edes kysyä. Rahasta keskusteleminen on valitettavasti edessä joka tapauksessa ennemmin tai myöhemmin, eikä luo hyvää pohjaa yhteistyölle, jos ohjaaja-opiskelija joutuu aloittamaan pyytämällä anteeksi.

Oman lopputyöni kohdalla ilmoitin jo alussa tuottajille, että jos he onnistuisivat hankkimaan minkäänlaista ulkopuolista rahoitusta, siitä lohkottaisiin ainakin Helin ja Riston näyttelijöille pieni korvaus. Olin myös itse valmistautunut maksamaan heille omasta kukkarostani. Olen koko koulussa opiskelemani ajan ihmetellyt, minkä vuoksi projekteissa ollaan aina valmiita pistämään vähiä rahoja tekniikkaan, lähinnä kamera- ja valokalustoon, eikä koskaan olla valmiita

panostamaan ihmistyöhön. Tällä tarkoitan yksinomaan näyttelijöitä. Uskon, että pienemmällä rahallisella panostamisella tekniikkaan saataisiin varmasti aikaan yhtä lailla silmää miellyttäviä lopputuloksia.

Koulumme projekteissa roolittamisen kohdalla ongelmana on myös ajanpuute. Projekteja toteutetaan suhteellisen lyhyessä ajassa, eikä aikaa jää castingille, kun kuvaukset jo lähestyvät. Eri asia toki on silloin, kun ohjaajalla on ollut tarina tai käsikirjoitus jo pidemmän aikaa tiedossa. Tästä oli minulle hyötyä siinä vaiheessa, kun lopputyöelokuvan tekeminen tuli ajankohtaiseksi. Projekteissa oppilaat joutuvat vastaamaan liian monista eri tehtävistä, koska työryhmään ei ehkä vain löydy riittävä määrä halukkaita henkilöitä. Tämä vähentää huolellisuutta ja motivaatiota hoitaa kaikkia osa-alueita hyvin sekä tasapuolisesti. Olen roolittanut opiskelijatovereitteni töitä ja kokenut sen erittäin mielenkiintoiseksi. Roolittaminen on kuitenkin usein osoittautunut sitten vain kenen tahansa sellaisen näyttelijäehdokkaan löytämiseksi, jonka ohjaaja hyväksyy, eikä valinnat taikka etsimiset ole oikeastaan perustunut millekään muulle kuin omalle mielikuvalle joka on muodostunut käsikirjoitusta läpi luettaessa.

Koulumme opiskelijat, itseni mukaan lukien, haukkaavat usein liian suuren palan lähtiessään tekemään lyhytelokuvaa. Halutaan tehdä ehkä liian monimutkaisia tarinoita eikä keskitytä toteuttamaan hyvää ja yksinkertaista kerrontaa. Mielestäni olisi erittäin tärkeää, että oppilaitoksessamme opettajat keskittyisivät korostamaan tekemisen tärkeyttä oppimisprosessina niin, että pieni ja vaatimatonkin on kaunista. Koska opiskelu koulussamme on erittäin oppilastyölähtöistä eli lähestulkoon kaikki oppiminen tapahtuu tekemällä, oppilaat kokevat suurta painetta siitä, että mitä enemmän työhön on panostettu rahallisesti, sitä parempi siitä tulee. Tämä aiheuttaa usein sen, että keskitytään enemmän tekemään hyvännäköistä jälkeä kuin toimivaa tarinaa. Olen huomannut, että raha aiheuttaa myös turhia

kilpailutilanteita oppilaitten välille. Jos jossakin työssä on ollut käytössä jotakin tiettyä kalustoa, toisessa työssä on oltava vähintään ne samat asiat ja mielellään hieman enemmänkin. En missään nimessä väitä, että oppilaat eivät saisi olla kunnianhimoisia töittensä suhteen, varsinkin kun niiden kautta saa koulussamme usein parhaat oppimiskokemukset. Lähinnä toivoisin, että opiskelijat keskittyisivät rahan anelemisen sijasta parempaan sisällön tuottamiseen.

Antti Reini ja Krista Kosonen elokuvassa "Sivutyö".

Koen roolittamisen erittäin mielenkiintoisena työvaiheena, joka vaikuttaa suuresti elokuvan lopputulokseen. Katsoessani jälkeinpäin Sivutyön roolitusta koen onnistuneeni löytämään sopivat näyttelijät, jotka herättivät elokuvan henkiin. Kritisoisin itseäni kuitenkin ajan käytöstä ja kärsivällisyyden puutteesta. Roolittaminen tapahtui kohdallani pohjautuen vahvasti intuitioon. En kyseenalaistanut pahemmin valintojani, vaan lukitsin päätökseni heti, kun keksin mielestäni sopivan näyttelijän rooliin. Roolittaminen vaatii paljon aikaa ja vaivaa. Koska tuotannot yleensä etenevät turhankin nopeasti sen jälkeen, kun koulu on hyväksyttänyt elokuvan tuotettavaksi, huolelliselle roolitusprosessille ei oikeastaan jää kovinkaan paljon aikaa. Näyttelijävalinnat ovat ensimmäinen asia, jota ohjaaja alkaa miettiä ja jonka hän tahtoo varmistuvan mahdollisimman nopeasti. Ajanpuute ja kiire sekä kiireen tuoma

epävarmuus ajavat usein hätiköityihin ratkaisuihin. Sivutyön kohdalla "Jussin" roolihahmo jäi ajanpuutteen takia vähemmälle huomiolle. Tämä lienee myös kokemattomuuteni seurausta. En voi kieltää sitä, että tunnetumpien näyttelijöiden, kuten Krista Kososen ja Antti Reinin esiintyminen elokuvassa ei antaisi lisäarvoa tuotokselle. Tämä ei kuitenkaan saisi olla ainoa asia mitä ajatellaan elokuvaa roolitettaessa. Elokuva on jo herättänyt pientä kiinnostusta aiheensa, että nimekkäämpien näyttelijöiden ansiosta vaikka kovin suurta näkyvyyttä elokuva ei ole ainakaan vielä saavuttanut. Ihmisiä kiehtoo tuttujen näyttelijöiden esiintyminen erilaisissa, vaihtelevissa töissä.

Uskoisin, että jonkinlainen näyttelijäehdokkaiden koekuvaaminen olisi minulle vastaisuudessa hyödyllistä roolitusprosessia läpikäydessä. Se, miten kukin toimii kameran edessä ja keskenään, auttaa hahmottamaan näyttelijöiden sopivuutta elokuvaan. En kuitenkaan tarkoita, että olisin pettynyt "Sivutyöhön" tekemiini näyttelijävalintoihin. Varsinkin pääpari Krista Kosonen ja Antti Reini toimivat elokuvassa mielestäni hyvin, ja heidän kanssaan oli helppo olla ja työskennellä. Mukavan työilmapiirin luomiseen tulen jatkossakin kiinnittämään huomiota suuntautuessani mille tahansa elokuvan osa-alueelle.

LÄHTEET

Katja Gauriloff, Fiktioelokuvan casting – ongelmat erityisesti lastenelokuvan roolituksessa. Tampereen ammattikorkeakoulun viestinnän koulutusohjelman opinnäytetyö, 2004

- Mika Kaurismäen haastattelu, 2008

KUVALUETTELO

Kuva 1:

Krista Kosonen elokuvassa "Sivutyö". Kuvannut Ville Salminen

Kuva 2:

Antti Reini ja Krista Kosonen elokuvassa "Sivutyö". Kuvannut Ville Salminen

Kuva 3:

Antti Reini ja Krista Kosonen elokuvassa "Sivutyö". Kuvannut Ville Salminen